№ 99 Յունիսի 13 (25) **1880** Յունիսի 13 (25) № 99

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Բայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով։

Բայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տեղական թատրոնի գործը։—Ներքին տեսութիւն։ Նամակ Երևանից։ Նամակ Բաքուից։ Նամակ Նոր-Բայազէտից։ Նամակ Ախալքալաքից։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Անգլիական պարլամենտը։ Թիւրքիա։ Բերլինի կոնֆերէնցիա։ Նամակ Թիւրքիայից։—Բայտարարութիւններ։

ՏԵՂԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

—

Յունիսի 11-ին մենք ներկայ գտնվեցանք Աշտարակի թատրոնում վրաց մշտական խմբի ներկայացմանը։ Խաղում էին Ա. Ծերետէլիի «Կինտո» պիէսան։

Մենք նպատակ չունենք քննել այստեղ պիէսայի բովանդակութիւնը, ցոյց տալ նրա արժանաւորութիւններն ու պակասութիւնները, միայն այսքան կասենք, որ ընդհանուր տպաւորութիւնը, որ մենք դուրս բերեցինք ներկայացումից, շատ գոհացուցիչ էր։

Հասարակութիւնը, մանաւանդ երեսուն կապէկանոց տեղերի հասարակութիւնը, հասարակ մարդիկ, մեծ զուարճութիւն էին գտնում բեմի վրա իրանց ծանօթ տիպերը տեսնելու, իրանց համար հասկանալի, մատչելի լեզուն, իրանց որտին մօտիկ գաղափարներ դերասանների բերանից լսելու։ Երևում էր որ պիէսան, տեղական կեանքից վերցրած լինելով, մեծ ընդունելութիւն էր գտնում հանդիսականների մէջ....

Միայն այդ տեսակ կենդանի, մեր սեփական կեանքից վերցրած պիէսաները ճշմարիտ կրթիչ ներգործութիւն կարող են ունենալ հասարակութեան մեծամասնութեան վրա։

Կամայ մենք սկսեցինք համեմատել մեր մտքում այդ տեսակ պիէսայի բեմի վրա երևալու ներգործութիւնը, այն մեռցնող, քընացնող ներգործութեան հետ, որ ունէր մեր հասարակութեան վրա այս տարվայ հայոց մշտական խմբի բէպերտուարը, իր «Լիսի Դիդիէ», իր «Մեր առանց համարման» և ուրիշ այդ տեսակ պիէսաներով, որոնց կեանքը, տիպերը, շարժվածքները, գաղափարները, նոյն իսկ խօսակցութեան ոճը և ձևը մեզ կատարելապէս խորթ են։

Մինչև որ վրաց թատրոնական խումբը աշխատում է տեղական կեանքից, ինքնուրոյն պիէսաներ ներկայացնել, հայոց թատրոնական կոմիտէտը, մեր կովկասեան կեանքը, մեր ներքին հասարակական խնդիրները թողնելով, բերել է տուել Կ. Պոլսից ֆրանսիական բէպերտուարի ամենահնացած պիէսաներ խաղացող դերասաններ, իրանց անհամ բէպերտուարի հետ միասին....Հասարակութիւնը ներկայ է գտնվում ներկայացումներին և ոչինչ չէ հասկանում խաղացած պիէսայից։ Կ. Պոլսի լեզուն, օտար կեանք, օտար և անբնական տիպեր,—ամէն բան խորթ է նրա համար, ոչ մի խօսք, ոչ մի գաղափար, ոչ մի շարժվածք հանդիսականի սրտին և ուղեղին մատչելի չէ։ Հասկանալի է որ այդ տեսակ թատրոնական ներկայացումներ ոչինչ կրթողական ներգործութիւն չեն կարող ունենալ կովկասեան հայի վրա։

Մեր թատրոնական կոմիտէտը հարկաւորութիւն չունէր շտապելու. կարող էր մի ամբողջ տարի սպասել, պատրաստել բէպերտուար, մեր եղած բէպերտուարը հաւաքել յորդորել տեղական հեղինակներին, որ նրանք գրեն տեղական կեանքից վերցրած ինքնուրոյն պիէսաներ, վրաց լեզուից էլ թարգմանել մի քանի գրուածներ, հաւաքել դաւառներում ցիր ու ցան եղած գրողներից իրանց հեղինակութիւններ,—և ապա, մի տարուց յետոյ հանդէս դուրս գալ տեղական պատրաստ բէպերտուարով։

Բայց մեր թատրոնական գործի ղեկավարները ոչ այն ժամանակ կամեցան լսել և հասկանալ մեր միտքը, որ արդէն շատ անգամ յայտնած էինք, ոչ էլ այժմ դառն փորձերից յետոյ խրատվեցան....

Լսում ենք որ կոմիտէտի երկու անդամներից մինը գնացել է Կ. Պոլիս, կրկին այնտեղից մի քանի դերասաններ և դերասանուհիներ հրաւիրելու համար։

Ուրեմն եկող սեզոնին մենք կրկին պատիւ կունենանք տեսնել մեր բեմի վրա Կ. Պոլսի լեզուով խօսող զանազան ֆրանսիացի մարդիկներ, դուքսեր, կոմսուհիներ և այլն....

Այդպէս է առաջնորդում մեզ մեր ինտելիգէնցիան և այսպէս աննպատակ, անիմաստ կերպով վատնում է հասարակական փողերը։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

Մայիսի 8-ին

Անողոք սովը դեռ չէ դադարում իր մահատարած գերանդին մեր թշուառ եղբայրակիցներով անկուած զաւակի վրա չարժելուց, դեռ չէ կշտանում անողորմ մահ սփռելուց առանց այն էլ դարերի ընթացքում չատ տանջանքների տակ ճնչված ու մաչված թիւրքաց Հայաստանի, մանաւանդ Վասպուրականի վրա, որը ներկայումս այնպիսի մի սրտաճմլիկ դրութեան մէջ է, որ միայն արդարն անդգմանները և անսիրտները սառնասրտութեամբ կը նայեն նրա վրա, մարդկային փափուկ զգացմունքներից զուրկ անհատները ցուրտ անտարբերութեամբ կը նայեն այն սնափոր գերեզմանին, որ սովն է քանդում վատաբաղդ մեր եղբայրակիցներին յատկեան կլանելու համար...

Թիրղը, փափուկ զգացմունքը, մարդասիրութիւնը մեռած են բոլորովին այն հարուստների սրտերում, որոնցից չատ սահմանափակ թիւը իր մի չարժմունքով կարող էր փրկութեան լոյս ծագել մահաբեր մրրիկներով փոթորկած Վասպուրականի հորիզոնի վրա. իսկ ընդհակառակը այդ վեհ չատկութիւնները, կարծես, արձուն են այնպիսիների մէջ, որոնք ունեն ցանկութիւն, կամք, բայց, տակդ, չունեն մէջից սովի այդ սոսկալի պատուհասի դէմ դիմադրելու....

Թող սովակատաղ հայրը իր սիրասուն որդու մուն ուսի, թող թէկուզ ողջ Վասպուրականը սովամահ լինի, միայն թէ մեր ազատերի ծանգոտ սրտերի մէջ թաղված կռպէկները՝ ծանգոտ տիրոջ հետ անբաժան մնան....

Այդ անգոր ու տկար օգնականներից մինն էլ այսօր Երևանի Գայիանեան ուսումնարանն է դառնում, որ չտապում է իր ամենայնչին լումայ գցել Վասպուրականի հայութիւնը ապրեցնելու գանձանակում։

Ուրեմն, մեծարգոյ խմբագիր, լիայոյս եմ որ քաջալեր նեղութիւն անձին կը համարէք սորա մէջ ներփակուած մի հարիւր և եօթն ռուբլի, որ կամաւորապես հանգանակվեց մեր ուսումնարանում՝ հասցնել ուր հարկն է։ Ահա նուիրատու հոգաբարձուհիների, տեսչի, օր. օգնականուհիների, ուսուցիչների և աշակերտուհիների ցուցակը. Ս. Մաղաքեանց 3 ր., Ա. Թաքիրեանց 10 ր., Ա Եղիազարեանց 3 ր., Ց. ա. ք. Մելիանց 10 ր., օր. Ս. Ցէր-Աստուածատրեանց 2 ր., օր. փառանձեմ 2 ր. օր. Ե. Ցէր-Պարուբեանց 2 ր., Պ. Ա. Սիմէօնեանց 6 ր., Ա. Մելիանց 3 ր., Ս. Խաչատրեանց 2 ր., Վ. Խուդաթաչեան 10 ր.։ Աշակերտուհիներ. Ն. Ցարոմիրեան 2 ր., քոյրեր Մեհերեանք 2 ր., Մ. Դաղամանց 2 ր., քոյրեր Դաղեանք 2 ր., Զ. Մելեան 1 ր., Բ. Ցէր Խաչատրեան 1 ր., Ե. Պապիկեան 1 ր., Ս. Կարապետեան 1 ր., Շ. Թեոսեան 1 ր., Ա. Գագիկեան 1 ր., Մ. Ցէր-Խաչատրեան 1 ր., քոյրեր Յովհաննիսեանց 1 ր. 50 կ., Ա. Մելիքեան 1 ր., Թ. Աւետիսեան 1 ր., Մ. Արբրահամեան 1 ր., քոյրեր Եղեազարեանք 2 ր., Կ. Պետրոսեան 50 կ., Մ. Ազաչանեան 1 ր., Փ. Գասպարեան 40 կ., Թ. Մելիքեան 2 ր., Ե. Խուդաբաչեան 1 ր., քոյրեր Յորեանք 1 ր., Ե. Ադզարեանց 1 ր., Ա. Պողոսեանց 1 ր., Մ. Պապիկեանց 1 ր., Փ. Ջանիբէգեանց 1 ր., Մ. Թորոսեանեանց 1 ր., քոյրեր Աֆրիկեանք 2 ր., Թ. Վուրբանեան 1 ր., քոյրեր Շահխաթունեանք 2 ր., Պ. Պաչեանց 50 կ., Ս. Ցէր-Գրիգորեանց 1 ր., Զ. Թարգանոսեանց 1 ր., Շ. Դէորգեանց 1 ր., Յ. Յովհաննիսեանց 50 կ., Պ. Քեանդարեանց 40 կ., Ս Քոչարեանց 1 ր., Վ. Պապաջանեան 40 կ., Զ. Յարութիւնեանց 40 կ., Վ. Ղուվասեանց 25 կ., Մ. Վարդանեանց 20 կ., Ս. Մարտիրոսեանց 20 կ., Մ. Թադէոսեան 15 կ., Ի. Գէորգեան 30 կ., Շ. Ազիբէգեան 40 կ., Ա. Ցէր-Ստեփաննեան 20 կ., Թ. Մելքումեան 60 կ., Ե. Սարգսեան 1 ր.։ Աւելացնելով այս ամենի վրա և իմ կողմից 9 ր., ընդամենը ուղարկում եմ մի հարիւր եօթն ռուբլի, զուրս գալով ինձանից կոպէկ մանապարհածախք։

Վարժուհի նոյն ուսումնարանի օր. Եղ. Ալիխանեան

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳԻՐԻՑ

—

4 յունիսի

Մի միտք վաղուց է արդէն տանջում էր ինձ, այն է որ մենք աւետարանական հայերս, ստորադրված լինելով Մոսկվայի լութերական, գերմանական կոնսիստորիային, ակամայ ենթարկված ենք նրա անտարբերութեանը դէպի մեր մարդերի լեզուն։ Մինչդեռ այդ միտքը իմ ուղեղիս մէջ ձևակերպվելու և հասունանալու վրա էր, ահա յանկարծ ստացանք «Մշակի» № 82, որի մէջ տպված էր ճնամակ Ս. Պետերբուրգից։

Թէ ով է այդ նամակի հեղինակը, ես չը գիտեմ, միայն կասեմ որ նրա յայտնի միտքը մեր ամենասիրելի մտքերի արձագանգն է կարծես։

Մենք փափագում էինք միշտ մի հայ հովիւ ունենալ, որպէս զի հասկանանք նրա մեզ քարոզածը, որպէս զի մեր զաւակները ուսանեն նրա բերանից կրօնի սկզբունքները իրանց համար հասկանալի, մայրենի, հայոց լեզուով, բայց ահա իմացանք որ կենսատարին ուղարկում է մեզ մի այլազգ հովիւ, մեր զաւակների համար մի այլաբանս վարժապետ։ Մինչև այժմ մենք չունէինք և ոչ մի հովիւ, և ոչ մի վարժապետ. թէ քանի, մեծ մեծ, անդին տարիներ խվիցան մեզանից, քանի ժամանակ մեր զաւակները մնացին բարոյապէս մեռցրած, զուրկ դպրոցական ուսումից և հոգեոր դաստիարակութենից,—պատմել կարելի չէ։ Այդ բոլոր զանցառութիւնները ժամանակով կը միջվեն,

Բայց անկեղծ և պարզ խոսասվանվենք. այս զանցառութիւնների մէջ առաւելապէս մենք ինքներս ենք մեղաւոր։ Մենք երբ թախանձեցինք, երբ խնդրեցինք, երբ բոլոր ջանք գործ դրինք, որպէս զի տան մեզ մի հայազգի հովիւ, մի հայախօս ուսուցիչ։ Երբ մենք նորից ուղեցինք մեզանից մի խնդրատու պատգամաւոր ուղարկել Ս. Պետերբուրգ, որպէս զի բարձրագոյն կառավարութեան առջև ազգասի ներկայացնել մեր ամենախոնարհ խնդիրքը, արդեօք այս մասին շատախուսց մի արձագանք եղաւ. կարծեմ ոչ։ Հարցնենք այդ մասին մեր շատախուս եղբայրներին,

Զը գիտենք Բաքուի համար պատրաստվող պատասխանը ուր մնաց, որ պատասխանը Հիւսիսային մասի խոսաման նայելով պէտք է ապրիլի տեսակ մնէր։ Ահա յանկարծ է և դեռ ոչինչ լուր չունենք նրա գալու մասին։ Ով գիտէ, գուցէ այդ պատասխանն էլ գնացած է Ս. Պետերբուրգ կամ Մոսկվա և այնտեղ կան 1 ր., Ս. կարապետեան 1 ր., Շ. Թեոսեան 1 ր., Ա. Գագիկեան 1 ր., Մ. Ցէր-Խաչատրեան 1 ր., քոյրեր Յովհաննիսեանց 1 ր. 50 կ., Ա. Մելիքեան 1 ր., Թ. Աւետիսեան 1 ր., Մ. Արբրահամեան 1 ր., քոյրեր Եղեազարեանք 2 ր., Կ. Պետրոսեան 50 կ., Մ. Ազաչանեան 1 ր., Փ. Գասպարեան 40 կ., Թ. Մելիքեան 2 ր., Ե. Խուդաբաչեան 1 ր., քոյրեր Յորեանք 1 ր., Ե. Ադզարեանց 1 ր., Ա. Պողոսեանց 1 ր., Մ. Պապիկեանց 1 ր., Փ. Ջանիբէգեանց 1 ր., Մ. Թորոսեանեանց 1 ր., քոյրեր Աֆրիկեանք 2 ր., Թ. Վուրբանեան 1 ր., քոյրեր Շահխաթունեանք 2 ր., Պ. Պաչեանց 50 կ., Ս. Ցէր-Գրիգորեանց 1 ր., Զ. Թարգանոսեանց 1 ր., Շ. Դէորգեանց 1 ր., Յ. Յովհաննիսեանց 50 կ., Պ. Քեանդարեանց 40 կ., Ս Քոչարեանց 1 ր., Վ. Պապաջանեան 40 կ., Զ. Յարութիւնեանց 40 կ., Վ. Ղուվասեանց 25 կ., Մ. Վարդանեանց 20 կ., Ս. Մարտիրոսեանց 20 կ., Մ. Թադէոսեան 15 կ., Ի. Գէորգեան 30 կ., Շ. Ազիբէգեան 40 կ., Ա. Ցէր-Ստեփաննեան 20 կ., Թ. Մելքումեան 60 կ., Ե. Սարգսեան 1 ր.։ Աւելացնելով այս ամենի վրա և իմ կողմից 9 ր., ընդամենը ուղարկում եմ մի հարիւր եօթն ռուբլի, զուրս գալով ինձանից կոպէկ մանապարհածախք։

Վարժուհի նոյն ուսումնարանի օր. Եղ. Ալիխանեան

տեղից պէտք է վերադառնայ։ Մենք ուրախանում էինք որ ինչ և իցէ, գոնէ մի պատոտր կունենանք. իսկ այժմ մի կողմից դրա ուշանալը, և միւս կողմից «Մշակի Ս. Պետերբուրգի թղթակցից տուած լուրը մեր բոլոր յոյսերը կարեց։

Մեր Պետերբուրգի բարեկամը մեզ խորհուրդ է տալիս, որ մենք հայ-աւետարանականներս աշխատենք ինդիրք տալու, որպէս զի անկախ դառնանք Ս. Պետերբուրգի կամ Մոսկվայի գերմանական, լուտերական կօնսիստորիայից, մեզ համար իրաւունք ինդրենք մեր հայ-աւետարանական կօնսիստորիան ունենալ Անդրկովկասում, ինչպէս որ հայ-կաթոլիկները իրանց համար իրաւունք են խնդրում այժմ անկախ դառնալ Սարատովի եպիսկոպոսից և իրանց սեփական հայ-կաթոլիկ եպիսկոպոսութիւն ունենալ Անդրկովկասում։

Մեր բարեկամի մեզ տուած խորհուրդը որքան հանգիստի է, այնքան էլ, եթէ չասեմ անիրագործելի, գոնէ դժուար իրագործելի է։ Բայց գոնէ մեզ համար իրաւունք ինդրենք, ազգով հայ լինելով, հայ-աւետարանական քարոզիչ և հայ ուսուցիչ ունենալու։ Եւ այդ իրաւունքը, որքան ինձ յայտնի է, ոչ ոք էլ չէ խլել մեզանից երբէք։

Իմ կարծիքս այն է որ մենք դարձեալ և դարձեալ այդ մասին խնդիրքներ, աղաչանքներ պէտք է ներկայացնենք մեր թէ կովկասեան և թէ կենտրոնական բարձրագոյն իշխանութիւններին, հետևելով այդ կողմից մեր հայ-կաթոլիկ եղբայրների գովելի օրինակին։

Հայ-Աւետարանական

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷԹԻՑ

—

17 Մայիսի

«Մշակի 19-րդ համարի ներգործութեան ներքոյ, Նոր-Բայազէտում պ. Ղազար Ղազարեանցը, զըրգռված մարդասիրական զգացմունքից, բաց արաւ ստորագրութիւն, վանի մեր սովատանջ եղբայրներին օգնելու մտքով, որից գոյացած 137 ր. 7 կ. ուղարկեց «Մշակի» խմբագրութիւնը։ Դրանով պ. Ղազարեանցը չը վերջացրեց իր հանգանակութիւնը, այլ սկսեց չարունակել Նորան, բայց մի ուրիշ Նպատակաւ, այն է Խրիմեան սրբազան Հայրիկի ձեռնարկած հիւանդանոցին օգնելու։ Ստորագրութիւնը յաջող է գնում, դէպի որը մեր ժողովրդի անտարբեր դասին հրաւիրում ենք չը նայել սառն աչքերով, այլ օգնել որՓափ կը ներէ իր ուժը, կամ, աւելի լաւ ասած, կամքը։ Փող հաւաքելը, պէտք է ասած, ունի և իր դժուարութիւնները. իւրաքանչիւրի մէջ, առաջարկութիւնը անելիս, չէք զրաՆում պատրաստականութիւն, այլ պատահում էք մերժումների և դժգոհութիւնների իբրև թէ իրան ուզում են թաղանել. այսպիսի անհատների հետ գործ ունենալ հարուածում է մարդասիրութեանը։ Ի նկատի առնելով հանգանակութեան այդ հանգամանքները, պ. Ղազարեանցի ձեռնարկութիւնները արդարև պատիւ են բերում նրան, որը բացի դրանից, ինչպէս քաղաքական պրիտաւ, գովելի է և իր պատտնական գործունէութեան մէջ.—քաղաքը նրա հոկտոմբեան ներքոյ գտնվում է կատարեալ ապահովութեան մէջ, չարագործութիւնները՝ այն ևս մանր, չատ քիչ, կամ հազիւ են պատահում, այն էլ նրա հետաքրքրութեամբ բացվում են և ենթարկվում են դատաստանական պատժի։ Այդպիսով պ. Ղազարեանցը վայելում է բոլորի յարգանքն և ՆորՆախագահութիւնը, որն յայտնում ենք հրապարակաւ։ Զմեռն այս տարի միւնոյ և երկարատև լինելով, սպառեց անասունների պաչարը և մեծ հոգս պատճառեց ժողովրդին. սաստիկ ցրտից Սնանայ լիճը, Ձմեռվայ սկզբից իր բոլոր տարածութեամբ սառել էր և բաց էր արել սահնակների հաղորդակցութիւնը մի կողմից միւս կողմը. սառուցի կոտրվելը տեսեց մինչեի ապրիլի վերջերը։ Սառեցվելնայ լճի հետ ամեն տարի չէ պատահում, այլ երբեմնապէս հինգ-վեց տարին մի անգամ,—սառում է փետրվարին, իսկ կոտրվում է մարտին։

Նայելով բուսաբերութեանը՝ յուսալի է որ հունձը լաւ լինի և վերջ դնէ թանգութեանը, եթէ անձրևներն էլ իրանց կողմից Նպաստեն մեր լեռնավայր հանդերին, որոնք ջրարբի չեն։

Այս օրս եկան Նոր-Բայազէտ Ցանկաստանի Բայազէտից երեք տուն Նոր գաղթականներ. նրանք պատմում են թէ հայ ազգաբնակութիւնը սովի պատճառաւ տեղից խախտվելու է և արդէն գործն սկսվել է իրանցով, որոնք թւով տասն տուն եղել են առաջին օրինակը։ Գաղթելու համար որոշված են Երևանի նահանգը և Նոր Նուանված երկիրները։ Գաղթականների պատմածին նայելով, սովը նրանցում ամենասաստակ դեր է խաղում, և վանից ստացած դրամական օգնութիւնը աննշան ծառայութիւն է արել նրանց։ Այս մի կողմից, հարստահարութիւնները միւս կողմից հարկադրեցին թողնել հայրենիքը՝ չը նայելով Կ. Պոլսոյ և Կարնոյ ազգայիններին թախանձագին համոզմանցն, որոնց հետ գրաւոր յարաբերութիւններ են ունեցել։ Գաղթականների դժգոհութիւնը դէպի իրանց ազգները—այդ անձնական չահախնդիր առաջնորդները, հասնում է վերջին ծայրահեղութեան. խօսում են մի առանձին պարտաւանքով նրանց անտարբերութեան և թուրքահաճոյ լինելու վրա,—խօսքը՝ սարգիսների և նրա նման աղաների վրա է. խօսում են նաև վանից ստացած դրամական օգնութեան մէջ պատահած անկանոն բաժանման վրա առանց մերձաւորապէս իմանալու իւրաքանչիւրի կարօտութիւնը, և թէ գաղթականութիւնը՝ որ առանց ազդելու չի մնայ Աւչիրեցոցց վրա, տեղի չէր ունենայ, եթէ նրանք դրամի փոխարէն հաց ստանային, որովհետև չունենալով բեռնակրական ուժ, ուրիշ տեղերից հայթայթել անհամար չեն կարողացել։ Ահա թիւրքիայի Հայաստանում արհեստական ձեով մտցրած սովի արդիւնքը, թիւրքիայի այդ քաղաքականութեան վրա մի որոշ զաղափար ևս կազմելու համար, լրագրներում թւած գաղթականութիւններից ի բաց, դէպքը ստիպել է տալի գրել մի ուրիշ նոյնանման վրա, որի մասին դեռ լրագրներում ոչինչ չէ երևացել։ 1863 թւականում Ցանկաստանի Հայաստանից, խարբերդու նահանգից մօտաւորապէս 800 գերդաստան չարժվեցին իրանց տեղերից Ռուսաստան գաղթելու համար. նրանք եկան մինչև Կարս, որտեղից կրկին յետ վերադարձան իրանց ընակութեան տեղերը համոզմամբ հանգուցեալ Մատթէոս կաթուղիկոսի և Կարսի առաջնորդարանի։ Այդ ժամանակը թիւրքիայի կառավարութիւնը նայում էր այդ գաղթականութեան վրա, այնպէս՝ որպէս թէ չէ տեսնում և նրա պաշտօնեաներից ոչ մէկը, խարբերդից սկսած մինչև ի Կարս փորձ անգամ չը փորձեց իրանց աչխատասէր և հոլ Նպատակների գաղթականութիւնը արգելելու, այլ ծածուկ աչխատում էին որ մի օրով առաջ անցնեն սահմանգլուխը։ Մեծ եղաւ կառավարութեան զայրոյթը, երբ գաղթականները վերադարձան իրանց տեղերը,—տիրելու իրանց հայրենի ժառանգութիւնը։ Դա հէնց էն ժամանակներն էր, երբ նա՝ «այսինքն Ցանկաստանի կառավարութիւնը» ուզում էր Հայաստանը բնակեցնել Ռուսաստանից արտաքսված վայրենի չերքեզներով։ Գաղթականներից միայն մի տուն յետ չը դնաց և մինչև հիմայ էլ բնակվում է Ռուսաստանում նրան հպատակ դառած։

Եղիկ Պետրոսեանց

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

—

Վանայ, Բայազէդի և Աւչիերտի սովատանջների համար հաւաքած պ. Վարդան Ստեփանեանի և պ. Պողոս Վանեցեանի ձեռքով։

Սարգիս Բէշկեան 1 ր., Պողոս Վանեցեան 5 ր., Մատեոսի Մկրտիչ Զալալեան 2 ր., Սիմէօն Զալալեան 1 ր., Հայ ոմն 1 ր., Արամ Մատաթեան 3 ր., Հայ ոմն 1 ր., Գէորգ Սանոյեանց 2 ր., Մնացական Ղլըմիրեան 1 ր., Սարգիս Շաքիրեան 5 ր., կարապետ Տիգրանեան 10 ր., Ս. մատեոսի Մարիամ Զալալեան 3 ր., Ս. Մարիամ Վանեցեան 3 ր., Ս. Վարդապարիկեան 3 ր., Մի քանի բարեսէր տիկնայք 23 ր., Խաչիրեան եղբայրք 5 ր., Յովհաննէս Բաբաջանեան 1 ր., Գրիգոր Սիմէոնեան 2 ր., Աղաբէկ մատեոսի Յովհաննէսեան 3 ր., Յարութիւն Նալեան 3 ր., Սարգիս Յարախանեան 1 ր., Աբրահամ Աւետիսեան 1 ր. Նազարէթ Փէշտիմալճեան 1 ր. 50 կ., Երզիկ Զիւանի 1 ր. 50 կ., Յակոբ Թուխոյեան 1 ր., Աւետիք Ղազարեան 1 ր., Մկրտիչ Գործակալեան 1 ր., Խաչատուր Կնտեղեան 1 ր., Գալուստ Վարսավիրեան 1 ր., կարապետ Թուխչան 1 ր., Ոմն 1 ր., Յովհաննէս Կոստանեան 5 ր., Յակոբ Զիլինկիրեան 3 ր., Գրիգոր Վէքիչեան իւր դերասանների կողմից 50 ր., Գալուստ Ադամեան 2 ր., Մեկլքոն Զիհանեան 50 կ., Աէէքսանդր Տէր-Սարգսեան 2 ր., կարապետ Սնոյեան 1 ր., Աւետիս Վանեցեան 3 ր., Գալուստ Մանուկեան 1 ր., Խաչատուր Կրանեսեան 3 ր., Ս. Մարիամ Զալալեան 60 կ., Ս. մատեոսի Նողեր կօլոյեան 1 ր. 70 կ., Յակոբ Պետրոսեան 3 ր., Անտոն Ստեփանեան 1 ր., Աւաքել Փէչվիլանեան 1 ր., Օհան Գուրթեան 1 ր., Մկրտիչ Սարաֆեան 1 ր., կարապետ Սարաֆեան 2 ր., Գրիգոր Ստեփանեան 1 ր., Մատեոսի Մկրտիչ Նալպանտեան 1 ր., կարապետ Սանոյեան 3 ր., Գրիգոր Լազրով 1 ր., Հաճիպապ Մինասեան 2 ր., Աղան Խաչատուրեան 1 ր., Խաչատուր Յակոբեան 1 ր., Յարութիւն Գէնջեան 1 ր., կարապետ Վանեցեան 1 ր., Մատեոսի Մկրտիչ մատեոսի Պողոսեան 1 ր., Գասպար Կիրակոսեան 1 ր., Յովհաննէս Հէքիմեան 1 ր., Ազապպ մատեոսի Կարապետեան 5 ր., Գէորգ Սոզոյեանց 1 ր., Եգոր Քալանթարեանց 2 ր., Պողոս Այվազեանց 3 ր., Պետրոս Գեանտարեան 2 ր., Յարութիւն Ստամբոլցեանց 1 ր., Աբիսողոմ Յովհաննէսեանց 10 ր., Վարդան Ստեփանեանց 3 ր. 20 կ.։ Ընդամենը 214 ռուբլի։

Աբ. Յովհաննիսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Գօրի, 12 յունիսի

Հրատարակելով «Մորեխ և Նորա ոչնչացնելու միջոցներ» բրոշիւրայի վրացերէն թարգմանութիւնը յօգուտ Վանայ սովելոց, յանձնաժողովս մտադիր է այս օրերս վրաց լեզուով տպագրած առանձին նամակների հետ ուղարկել իրան ծանօթ ազգայնոց նոյն բրոշիւրների քանի մի օրինակներ այն մտքով, որ փողերը, առ իւրաքանչիւրն քսան կոպէկ հաշուելով, հասուցանեն յանձնաժողովի կողմից Թիֆլիսում ընտրված մարդուն, որի անունը կը լինի յիշված նոյն իսկ նամակում,—իսկ գրքերը ձրիապէս բաժանեն աղքատ դասակարգին, մանաւանդ գիւղացոց։—Բայց որպէս զի նոյն վրացերէն նամակի բովանդակութիւնը ամենքին հասկանալի լինի, խնդրում ենք խմբագրութիւնից Նրա հայերէն թարգմանութիւնն ևս, որ սորա հետ ուղարկում է, տպագրէք ձեր լրագրի առաջիկայ համարում։ Անդամ յանձնաժողովի Ստեփանոս ուտաղ քահանայ Տէր-Ստեփանեանց։

Երբ այս տարի Հայաստանից ստացվեցաւ ռուսաց կօնսուլ պ. Կամսարականի հեռագիրը առ այն, թէ՝—«Վանի մէջ և Նորա չրջակայ գիւղերում սովը օրէցօր սաստկանում է, հարիւրաւոր անմեղ մանուկներ փողոցների վրա ընկած են մերկ և քաղցած. Աղբակում 150-ի չափ սովին զոհ եղածների դիակները տակաւին չեն թաղված. եթէ չուտափոյթ օգնութիւն չը հասցնէք—Հայաստանը կորած է,» ամբողջ աչխարհը յայտնեց իր մարդասիրական զգացմունքը։ Ի միջի այլոց և Գօրու հասարակութիւնը, առանց խտրութեան ազգութեան և դաւանութեան, մի այնպիսի քրիստոնէական կարեկցութիւն արծարծեց, որ քանի մի օրվայ միջոցում յաչողվեցաւ մեզ հաւաքել 1200 ռուբլի նուիրատուութիւն։

Իսկ այսօր Հայաստանից ստացած, թէ մասնաւոր և թէ պաշտօնական տեղեկութիւնքը աւելի սարսափելի են՝ — սովին հետևացել է տարափոխիկ հիւանդութիւն և տաՓիների անասնելի հոլածանքը։ Ահա թէ ինչ է գրում սորա մասին ռուսաց «Петербургскія Вѣдомости» նշանաւոր լրագիրը՝—«Վանից Նոր ստացված հեռագիրը թէև կարճ, բայց ազդու կերպով հաղորդում է.—«Փուրքերը կողոպտում և սպանում են հայերին։ Սարսափը պատել է ամենքին։ Մինթէ հայ լինելը յանցանք է։ Օգնեցէք մեզ»։

Այս ամենը աչքի առաջ ունենալով, Գօրու յանձնաժողովը հարկաւոր է համարում իր գործունէութիւնը տակաւին ևս չարունակելու. և այսօր, ի միջի այլոց միջոցաց օժանդակութեան, աչխատանքը իր անդամ Տէր-Ստեփանեանց Ստեփանոս ուտաղ քահանայի, հրատարակեց «Մորեխ և Նորա ոչնչացնելու միջոցներ» կոչված բրոշիւրայի վրացերէն թարգմանութիւնը, որից ուղարկելով մեզ այսչափ օրինակ այսչափ բուլալ արժողութեամբ, յարգանքով խնդրում ենք՝—փողերը հասուցանել յանձնաժողովս, իսկ գրքերը ձրիապէս բաժանել աղքատ դասակարգին, մանաւանդ գիւղացոց, որով և կը տաք նոցա միջոց—հաստատ և արդիւնաւոր կերպով մաքառելու իրանց ահաւելի թշնամու դէմ։—Սորա հետ ի միասին—Հայաստանի հարիւր հազարաւոր բնակիչներն ևս ազատած կը լինէք սովից և կանխաժամանակեայ մահուանից։

Յանձնաժողովի անդամներ—Ստեփանոս ուտաղ քահանայ Տէր-Ստեփանեանց, Գրիգոր Ամիրեանց, Զաքարիա Տէր-Մինասեանց, Կինոյ Նիկոլ Դիւսամիէ, Գալուստ Ստեփանեանց, Գրիգոր Թուխունեանց, Աղայոյ Թուխայեանց, Դէորգ Թոմանեանց։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Նորերումս վախճանվեցաւ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ տոհմական պատուաւոր քաղաքացի Եռգոր Մոփէսեան Տէր-Արտաչանանց։ Հանգուցեալը կատկեց յօգուտ Թիֆլիսի ազգային հայոց ծխական դպրոցների 1000 ռուբլ, յանձնելով այդ գումարի կարգադրելը Գարբրիէլ Սուլթանովեանցին։ Նոյնպէս հանգուցեալը կատկել է մի գեղին, որ գտնվում է Շամբուռեանցց ս. Աստուածածնի եկեղեցուն կից յօգուտ նոյն եկեղեցու։ Թէև գումարը մեծ չէ, բայց չատ ուրախալի է որ Սուլթանովեանցի պէս մարդուն է յանձնված կատկի կատարելը։ Ցանկալի կը լինէր որ և աւելի խոշոր գումարների կատկատարներ Նշանակէին Սուլթանովեանցի պէս անձինք. այն ժամանակ հաստատ կարելի էր ասել որ կատկողների գումարները չէին կորչի, ինչպէս գումարներից չատերը կորան, յանձնված լինելով կատկածաւոր ազնուվեան տէր մարդիկներին։

—

Ինչպէս յայտնի է Նորերումս ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ ռուս երևելի բանաստեղծ Պուշկինին արձան կանգնեցրին։ Մայրաքաղաքների բոլոր լրագիրները լի են արձանի բացման հանդիսի նկարագրութեամբ և նոյնպէս յօգուտ Պուշկինի նշանաւորութեան մասին ռուս գրականութեան համար։

—

Ստացանք յօգուտ Վանի սովատանջների մի թիֆլիսեցի անյայտ պարոնից 3 ռուբլ։

—

Յունիսի 11-ին Արծրունու թատրոնում վրաց թատրոնական խումբը ներկայացրեց պ. Ա. Գերեսելիի «Վիմաս» պիէսան։ Հաստակութիւնը մեծ համակրութեամբ ընդունեց երիտասարդ հեղինակի պիէսան։

—

Անձրևային եղանակը չարունակվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ և Նրա չրջակայքում։ Մեզ գրում են Կովկասի չատ տեղերից, որ այս տարի անձրևները ամեն տեղ առատ են։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏ

—

Մայիսի 30-ին անգլիական լորդերի ժողովի նիստում, լորդ Կարնարվոն հարց առաջարկեց թէ ինչ միջոցներն գործ դրվել թիւրք կառավարութեան կողմից՝ Հայաստանում տիրող թշուառութիւնը թեթևացնելու համար։ Այժմեան դրութեան վատնը գրա մէջն է կայանում, ասաց լորդ Կարնարվոն, որ սովը և չքաւորութիւնը սպառնում են մի ամբողջ ցեղ ոչնչացնելու։ Լորդի կարծիքով անհրաժեշտ է մի քրիստոնեայ նահանգապետ նշանակել Հայաստանում, լիազօր իրաւունք տալով նրան կամ ամբողջապէս, կամ մասամբ գործ դնելու տեղական պէտքերի վրա երկրի արդիւնքները։ Լորդ Գրենվիլ պատասխանեց, որ անհարիր է որոշել թիւրքաց կառավարութեան ձեռքով գործադրվող միջոցները թշուառութեան տարածման և առաջն առնելու դիտաւորութեամբ, մի երկրի մէջ, որի ոյժերը սպառվեցան պատերազմի, երաշտութեան, վատ կառավարութեան շնորհով և ուրիշ պատճառներով։ Մի հաստատ բարենորոգումն Հայաստանը կարող էր սպասել միայն կառավարական ձևի փոխվելուց։ Բ. Դուռը կօմիսարներ նշանակեց, բայց նրանց ներկայացրած զեկուցմունները ոչ որին յայտնի չեն։ Ցայտնի չէ, նոյնպէս, արդեօք Բ. Դուռը հետաքնդ մասնաժողովների խորհրդներին։ Այդ պատճառով անգլիական կառավարութիւնը հրաւիրում է ևրօպական պետութիւնների, ազատելու իրան Բերլինի դաշնագրի մի քանի չը կատարված կէտերի իրագործելու մէջ։ Մարկիզ Սալիսբիւրի ասեց որ տէրութեան ջանքերը համակրութեամբ են ընդունվում ամենքից, որովհետև ամենքը ցանկանում են Թիւրքիայի թշուառ ազգութիւնների գրութեան բարելաւումն, բայց կասկած յայտնեց այդ ջանքերի ազնիվ հետևանքի մասին։ Լորդ Գրանվիլ պատասխանեց, թէ նախկին մինիս-